

Krystyna Szczechowicz

Zwolnienie z tajemnicy dziennikarskiej w postępowaniu karnym

Media – Kultura – Komunikacja Społeczna 8, 184-192

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Krystyna Szczehowicz

Zwolnienie z tajemnicy dziennikarskiej w postępowaniu karnym

Słowa kluczowe: prawo prasowe, konstytucja, tajemnica dziennikarska, prawo karne, tajemnica zawodowa

Key words: press law, constitution, journalist secrecy, penal law, professional confidentiality

W prawie polskim ustawodawca wprowadza generalną zasadę, że obowiązkiem świadka jest stawienie się na wezwanie i złożenie zeznań¹. Od tej zasady wszystkie ustawy procesowe przewidują jednakże wyjątki. Chodzi o sytuacje szczególne, w których można się uchylić od odpowiedzi na pytanie lub odmówić zeznań. Prawodawca w pierwszym rzędzie przyznał prawo do odmowy zeznań osobom najbliższym dla strony². Wprowadził również inne wyjątki. Kodeks postępowania administracyjnego w art. 83 §2 stanowi, że „świadek może odmówić odpowiedzi na pytania, gdy odpowiedź mogłaby narazić jego lub jego bliskich [...] na odpowiedzialność karną, hańbę lub bezpośrednio szkodę majątkową albo spowodować naruszenie obowiązku zachowania prawnie chronionej tajemnicy zawodowej”. W podobny sposób problem ten jest rozwiązany w art. 261 §2 k.p.c., określającym, że „świadek może odmówić odpowiedzi na zadane mu pytanie, jeżeli zeznanie mogłoby narazić jego lub jego bliskich [...] na odpowiedzialność karną, hańbę lub dotkliwą i bezpośrednią szkodę majątkową albo jeżeli zeznanie miałyby być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej. Duchowny może odmówić zeznań co do faktów powierzonych mu na spowiedzi”.

W obu ustawach uwzględnia się więc dwa przypadki. Pierwszy odnosi się do sytuacji osobistej podmiotu, który ma składać zeznania (niebezpieczeństwo odpowiedzialności karnej, hańby, szkody majątkowej). Taka sytuacja może zadecydować o odmowie udzielenia odpowiedzi (dodatkowo związane jest to z zasadą, że nikogo nie można zmuszać do składania zeznań przeciwko sobie, zwłaszcza gdyby zeznania te wiązały się z narażeniem na odpowiedzialność karną). W drugim przypadku ustawodawca uwzględnia

¹ W postępowaniu karnym obowiązek ten wynika z art. 177 §1 Kodeksu postępowania karnego [dalej: k.p.k.], który stanowi, że „każda osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek stawić się i złożyć zeznania”.

² Takie rozwiązanie przyjmuje art. 83 §1 Kodeksu postępowania administracyjnego [dalej: k.p.a.] i art. 261 §1 Kodeksu postępowania cywilnego [dalej: k.p.c.]. Natomiast w Kodeksie postępowania karnego przyznaje się takie prawo tylko osobom najbliższym dla oskarżonego, nie mają takiego prawa na przykład najbliżsi oskarżyciela posiłkowego.

obowiązki niektórych grup zawodowych czy osób sprawujących określone funkcje do zachowania tajemnicy zawodowej. W przeciwnym razie w niektórych sytuacjach wypełnienie obowiązku dyskrecji byłoby niemożliwe, a ochrona osób, w których interesie ten obowiązek wprowadzono, okazałaby się iluzoryczna.

W postępowaniu karnym obowiązek złożenia zeznań eliminowany jest przez tak zwane zakazy dowodowe, określone w art. 179–182 k.p.k. Nadto obowiązkowi złożenia zeznań nie ma również osoba objęta immunitetem dyplomatycznym (art. 581 k.p.k.) i konsularnym (art. 582 k.p.k.). Kodeks dopuszcza także zwolnienie od złożenia zeznania w przypadku określonym w art. 185 k.p.k. oraz możliwość uchylenia się świadka od odpowiedzi na poszczególne pytania, jeżeli udzielenie odpowiedzi mogłoby narazić jego lub osobę dla niego najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe (art. 183 § 1 k.p.k.)³.

Zagadnienia dotyczące zwolnienia z tajemnicy służbowej lub związanej z wykonywaną funkcją zostały uregulowane w art. 180 k.p.k. Wprowadza on ogólną zasadę, że zwolnienie od obowiązku zachowania tajemnicy tego rodzaju może nastąpić w drodze decyzji sądu lub prokuratora (art. 180 § 1 k.p.k.). W wypadku tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu z tej ogólnej zasady jest wyłączone zwolnienie z tajemnicy notarialnej, adwokackiej, radcy prawnego, lekarskiej i dziennikarskiej, gdyż w tym zakresie dodatkowe przesłanki zwolnienia i uprawniony do tego podmiot (sąd) zostały określone w art. 180 § 2–5 k.p.k.

Ten szczególny zakres ochrony dla wskazanych zawodów jest związany z rolą, jaką odgrywają one w społeczeństwie, i uznania ich za zawody zaufania publicznego. Funkcją wprowadzonych uregulowań związanych z tajemnicami zawodowymi adwokata, radcy prawnego, notariusza, lekarza, dziennikarza nie jest ochrona interesów osób, które te zawody wykonują, lecz nade wszystko ochrona osób, które w zaufaniu do publicznych funkcji adwokata, radcy prawnego, notariusza, lekarza, dziennikarza powierzają im wiedzę o faktach, z którą nie chcą na ogół dzielić się z innymi osobami. Gwarancja zachowania przekazanych informacji w tajemnicy jest podstawą wzajemnego zaufania i warunkiem swobodnego wykonywania wyżej wskazanych zawodów⁴. Członkowie społeczeństwa oczekują od przedstawicieli tych zawodów, że dochowają obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej.

Wolność prasy i płynące z niej poszanowanie tajemnicy dziennikarskiej stanowią podstawę funkcjonowania każdego państwa prawnego. Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzy-

³ Por. T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym*, wyd. 5, Warszawa 2008, s. 404.

⁴ Postanowienie Sądu Apelacyjnego [dalej: SA] we Wrocławiu z dnia 4 listopada 2010 r., II AKz 588/10, System Informacji Prawnej Lex Omega [dalej: Lex] nr 621274.

mie 4 listopada 1950 roku, która weszła w życie w 1953 roku⁵, w art. 10 ustanawia zasadę szeroko rozumianej wolności słowa i zakazuje cenzury.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej⁶ nie zawiera przepisu, który wprost stanowiłby o prawie dziennikarza do zachowania w tajemnicy określonych okoliczności. Artykuł 14 wprowadza zasadę wolności prasy i innych źródeł społecznego przekazu. Przyjęcie tej zasady oznacza zakaz wprowadzania i stosowania cenzury, co wyraźnie formułuje art. 54 ust. 2 Konstytucji. Konsekwencją tych regulacji jest wprowadzenie unormowań na poziomie ustawowym w zakresie ochrony tajemnicy dziennikarskiej, bez czego środki masowego przekazu nie mogłyby spełniać swych zadań. Wolność prasy w państwie demokratycznym stanowi gwarancję realizacji obywatelskiego prawa do pozyskiwania i rozpowszechniania informacji. „Chroniąca dziennikarza tajemnica zawodowa eliminuje możliwe wpływy na treść publikacji ze strony czynników politycznych i administracyjnych, w tym także policji, organizacji społecznych i zawodowych, różnych grup interesów czy poszczególnych zainteresowanych osób”⁷. Tajemnica dziennikarska jest prawną gwarancją zaufania i intymności w stosunkach prasowych, między dziennikarzem a autorem materiału prasowego⁸.

Granice, jak i treść tajemnicy dziennikarskiej zostały określone w art. 15 ustawy Prawo prasowe z dnia 26 stycznia 1984 roku⁹. Dziennikarz ma obowiązek zachowania w tajemnicy danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również w innych osób udzielających informacji opublikowanych albo przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie powyższych danych (art. 15 ust. 2 pkt 1). Nadto, jak wynika z tego przepisu, dziennikarz ma obowiązek zachowania w tajemnicy wszelkich informacji, których ujawnienie mogłoby naruszać chronione prawem interesy osób trzecich (art. 15 ust. 2 pkt 2)¹⁰. Tajemnicą dziennikarską są zatem objęte zarówno informacje odnoszące się do konkretnych osób, jak i dane, które nie dotyczą bezpośrednio osób, ale których ujawnienie mogłoby te osoby wskazać¹¹. Obecnie powszechnie przyjmuje się, że tajemnica dziennikarska jest tajemnicą zawodową, związaną z wykonywaniem zawodu lub funkcji. Określona może być ona w przepisach regulujących wykonywanie określonych zawodów lub funkcji normujących prawa i obowiązki ciążące na przedstawicielach tych zawodów. Podzielić należy pogląd Jacka Sobczaka, że może być ona także konsekwencją przyjętego zobowiązania

⁵ Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 285. Konwencja została ratyfikowana przez Polskę dnia 7 kwietnia 1993 r.

⁶ Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

⁷ Uchwała Sądu Najwyższego [dalej: SN] z dnia 19 stycznia 1995 r., I KZP 15/94, Orzecnictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa [dalej: OSNKKW] 1995, nr 1–2, poz. 1.

⁸ J. Bafia, *Dziennikarska tajemnica zawodowa*, „Prasa Polska” 1988, nr 2, s. 8.

⁹ Dz.U. z 1984 r., Nr 5, poz. 24 z późn. zm. [dalej: pr. pras.].

¹⁰ J. Sobczak, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 624.

¹¹ I. Zielinko, *Tajemnica dziennikarska w prawie prasowym*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 7–8, s. 150.

nieujawniania lub niewykorzystania informacji, której depozytariuszem stała się określona osoba w związku z pełnioną funkcją, wykonywaną pracą, działalnością społeczną, gospodarczą i naukową¹².

Jak wskazuje art. 15 ust. 3 pr. pras., podmiotem, do którego jest skierowana dyspozycja art. 15 pr. pras., jest nie tylko dziennikarz, a także inne osoby zatrudnione w redakcjach, wydawnictwach prasowych i prasowych jednostkach organizacyjnych¹³. W związku z tak określonym gronem osób mówi się niekiedy o „tajemnicy redakcyjnej”¹⁴. Jak wskazuje Iwona Zielinko, tajemnicę dziennikarską może naruszyć – ujawniając dane osobowe autora materiału prasowego, który zastrzegł sobie anonimowość – zarówno sekretarka, telefonistka, goniec czy też inni pracownicy niebędący dziennikarzami, a wykonujący tylko czynności techniczne. Mogą stać się oni depozytariuszami tajemnicy dziennikarskiej, co oznacza, że odnoszą się do nich te same obowiązki, jakie w tym zakresie ustawodawca nałożył na dziennikarzy, ale również te same prawa¹⁵. Nie ma przy tym znaczenia, na jakich zasadach osoba taka została zatrudniona, czy jest to umowa o pracę, o dzieło, czy też umowa zlecenia.

Jak wskazano wcześniej, zasady i tryb zwalniania z zachowania tajemnicy zawodowej zostały określone w art. 180 k.p.k. Z treści tego przepisu wynika, że „Osoby obowiązane do zachowania tajemnicy służbowej lub tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji mogą odmówić zeznań co do okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek, chyba że sąd lub prokurator zwolni te osoby od obowiązku zachowania tajemnicy”. Osoby zobowiązane zatem do zachowania tajemnicy służbowej lub zawodowej mogą być zwolnione z jej zachowania przez sąd lub w postępowaniu przygotowawczym prokuratora, bez konieczności zachowania szczególnych przesłanek. Artykuł 180 §2 k.p.k. przewiduje surowsze reguły zwalniania z obowiązku zachowania tajemnicy w stosunku do osób obowiązanych do zachowania tajemnicy notarialnej, adwokackiej, radcy prawnego, doradcy podatkowego, lekarskiej lub dziennikarskiej. W odniesieniu do tych osób tylko sąd, i tylko w warunkach określonych w art. 180 §2 k.p.k., może zwolnić je od obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej. W tym przypadku podjęcie decyzji o przesłuchaniu lub zezwoleniu na przesłuchanie jest uzależnione od spełnienia kumulatywnie dwóch warunków, gdy:

- jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości,
- okoliczność, odnośnie do której następuje zwolnienie, nie może być ustalona na podstawie innego dowodu¹⁶.

¹² J. Sobczak, dz. cyt., s. 625.

¹³ Por. Uchwała SN z dnia 19 stycznia 1995 r., I KZP 15/94, OSNKW 1995, nr 1–2, poz. 1.

¹⁴ Por. Z. Gostyński, *Tajemnica dziennikarska a obowiązek składania zeznań w procesie karnym*, „Państwo i Prawo” 1997, z. 10, s. 90; J. Sobczak, *Prawo prasowe*, Warszawa 2000, s. 314.

¹⁵ I. Zielinko, dz. cyt., s. 150–151; podobnie J. Sobczak, *Prawo prasowe. Komentarz*, s. 626.

¹⁶ Por. Postanowienie SN z dnia 3 września 2008 r., WZ 52/08, Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych 2008, poz. 1750; Postanowienie SA w Katowicach z dnia 4 marca 2009 r., II AKz 151/09, Biuletyn Sądu Apelacyjnego w Katowicach 2009/2/9; Posta-

Niewątpliwie obie przesłanki są tego rodzaju, że ich interpretacja może nastręczać problemów, a to głównie z tego powodu, że są nieostre¹⁷. Rodzi to po stronie sądu obowiązek, by zapadające rozstrzygnięcie było oparte na pełnej podstawie dowodowej i było wydawane ze szczególną starannością. Przesłanki bowiem zwolnienia z obowiązku zachowania tajemnicy w tym przypadku muszą być rozumiane ściśle i nie podlegają wykładni rozszerzającej (*exceptiones non sunt excendendae*)¹⁸.

O zezwoleniu na przesłuchanie decyduje, jak wcześniej wskazano, sąd niezależnie od etapu postępowania karnego. Jeżeli zajdzie konieczność zwolnienia z tajemnicy zawodowej dziennikarza na etapie postępowania sądowego, to sąd będzie działał z urzędu, gdy potrzebę podjęcia rozstrzygnięcia w tym przedmiocie dostrzeże sam bądź na wniosek strony. Natomiast gdy świadek ma być przesłuchany w toku postępowania przygotowawczego, to sąd w tym trybie będzie działał na wniosek prokuratora prowadzącego lub nadzorującego postępowanie przygotowawcze prowadzone przez inny ustawowo uprawniony organ¹⁹. W tym przypadku sąd będzie rozpoznawał wniosek prokuratora na posiedzeniu bez udziału stron, w terminie nie dłuższym niż 7 dni od daty doręczenia wniosku prokuratora (art. 180 §2 k.p.k. zdanie 2). Z uwagi na to, że zdanie drugie art. 180 §2 k.p.k. odnosi się wprost wyłącznie do rozpoznawania wniosku na etapie postępowania przygotowawczego, należy przyjąć, że w postępowaniu sądowym postanowienie takie może w myśl art. 95 k.p.k. zapaść zarówno na rozprawie, jak i na posiedzeniu. Zakres zwolnienia z tajemnicy zawodowej powinien być ściśle określony w orzeczeniu zwalniającym z tajemnicy poprzez wskazanie konkretnej sprawy bądź czynu oraz okoliczności, o których zwolniony może zeznawać²⁰.

Na postanowienie sądu w przedmiocie przesłuchania świadka zobowiązanego do zachowania tajemnicy notarialnej, adwokackiej, radcy prawnego, lekarskiej lub dziennikarskiej przysługuje zażalenie. Zażalenie to wobec braku określenia odrębnego trybu jego rozpoznania będzie podlegało rozpoznaniu na zasadach ogólnych. Przysługiwać będzie ono nie tylko stronom, ale także osobom, których postanowienie takie bezpośrednio dotyczy, tym samym także samemu dziennikarzowi, który ma wystąpić w procesie w charakterze świadka (art. 459 §3). Uwzględniając jednak treść art. 425 §3 k.p.k., który stanowi, że „Odwołujący się może skarżyć jedynie rozstrzygnięcia lub ustalenia naruszające jego prawa lub szkodzące jego interesom. Ograniczenie to nie dotyczy oskarżyciela publicznego”, zażalenie

nowienie SA w Białymstoku z dnia 19 września 2008 r., II AKz 286/08, Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej 2008, nr 2–3, poz. 60.

¹⁷ Zob. L.K. Paprzycki, w: J. Grajewski (red.), L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1: *Komentarz do art. 1–424 k.p.k.*, Warszawa 2010, s. 639.

¹⁸ Por. Postanowienie SA w Krakowie z dnia 13 stycznia 2009 r., II AKz 651/08, Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych [dalej: OSA] 2011/8/29–39.

¹⁹ Zob. L.K. Paprzycki, dz. cyt., s. 640.

²⁰ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 16 czerwca 2010 r., II AKz 198/10, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2010, nr 9, poz. 32.

będzie mógł wnieść tylko dziennikarz, który został zwolniony od zachowania tajemnicy.

Pamiętać jednak należy o treści art. 180 §3 k.p.k., w myśl którego „Zwolnienie dziennikarza od obowiązku zachowania tajemnicy nie może dotyczyć danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również identyfikację osób udzielających informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie powyższych danych”. „Ochrona tajemnicy dziennikarskiej idzie dalej niż ochrona tajemnicy adwokackiej, radcowskiej i lekarskiej, gdyż w odniesieniu do tych trzech ostatnich tajemnic możliwe jest całościowe zwolnienie od ich zachowania [...], podczas gdy w odniesieniu do tajemnicy dziennikarskiej zwolnienie to nie może dotyczyć danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również identyfikacji osób udzielających informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie tych danych. [...] tajemnica dziennikarska w odniesieniu do jej zasadniczego trzonu ma charakter bezwzględny. Niemożliwe jest bowiem przesłuchanie dziennikarza zarówno przez sąd, jak i tym bardziej za zezwoleniem sądu co do okoliczności, które pozwalałyby na ujawnienie danych umożliwiających identyfikację zarówno informatorów dziennikarzy, jak i autorów materiałów prasowych oraz listów do redakcji”²¹.

Charakter określonego w art. 180 §3 k.p.k. zakazu dowodowego spotykał się z różną oceną tak wśród przedstawicieli doktryny, jak i w orzecznictwie sądowym. W uchwale z dnia 22 listopada 2002 roku Sąd Najwyższy przejął, że zakaz ten ma charakter bezwzględny²², jednakże w postanowieniu z dnia 15 grudnia 2004 roku²³ uznał, że „Istnieje wprawdzie bezwzględny zakaz zwalniania dziennikarza od obowiązku zachowania tajemnicy dziennikarskiej w zakresie danych, o jakich mowa w art. 180 §3 k.p.k., ale nie oznacza on, że nie można przesłuchać dziennikarza na te okoliczności, jeżeli on sam nie zasłania się tajemnicą dziennikarską i chce takie zeznania złożyć. Sąd nie może zwolnić dziennikarza z tajemnicy w tym zakresie, może natomiast przesłuchać go na okoliczności objęte tą tajemnicą, jeżeli dziennikarz sam chce złamać wiążącą go tajemnicę dziennikarską”²⁴. W kolejnym postanowieniu z dnia 20 października 2005

²¹ Uchwała SN z dnia 22 listopada 2002 r., I KZP 26/02, OSNKW 2003, nr 1–2, poz. 6.

²² Tamże; tak też A. Gerecka-Żołyńska, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2002 r., I KZP 26/02*, Orzecznictwo Sądów Polskich [dalej: OSP] 2004, z. 1, s. 22.

²³ Postanowienie SN z dnia 15 grudnia 2004 r., III K 278/04, OSNKW 2005, nr 3, poz. 28.

²⁴ Podobnie: W. Tumidalski, *Ile tajemności w tajemnicy zawodowej?*, „Radca Prawny” 2011, nr 117, s. 43; glosa aprobująca, A. Gerecka-Żołyńska, OSP 2006, z. 12, poz. 128; glosa krytyczna, D. Szumiło-Kulczycka, „Państwo i Prawo” 2005, z. 12, s. 123–128. Zob. także: A. Bojańczyk, *Karnoprocesowe znaczenie zgody dziennikarza na składanie zeznań co do okoliczności objętych tajemnicą zawodową (wokół postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 2004 r.)*, „Palestra” 2005, nr 9–10, s. 30–44. Autor wskazuje, że dziennikarz ma obowiązek,

roku²⁵ Sąd Najwyższy zajął odmienne stanowisko i przyjął, że „w przepisie art. 180 §3 wyrażony jest bezwzględny zakaz dowodowy, a skoro tak, to sam fakt braku powołania się dziennikarza na tzw. tajemnicę anonimatu nie może przesądzać o prawidłowości postępowania sądu, który przesłuchuje dziennikarza na okoliczności objęte anonimatem. [...] dziennikarz *de lege lata* nie może się „sam zwolnić” z tajemnicy dziennikarskiej („nie zasłaniać się tajemnicą dziennikarską”), co rzekomo miałyby sprawić, że dopuszczalne staje się przesłuchanie takiego świadka na okoliczności objęte tajemnicą dziennikarską”. To stanowisko Sądu Najwyższego należy uznać za słuszne, zostało ono zaakceptowane również przez przedstawicieli doktryny²⁶.

Ten zakaz zostaje uchylony w przypadku wskazanym w art. 180 §4 k.p.k., gdy informacja dotyczy przestępstwa, o którym mowa w art. 240 §1 Kodeksu karnego [dalej: k.k.], czyli tych, odnośnie których jest przewidziana karalność za samo niezawiadomienie organów ścigania o ich karalnym przygotowaniu, usiłowaniu lub dokonaniu. Odnosi się to do najcięższych przestępstw, to jest: ludobójstwa (art. 118 k.k.), zbrodni przeciwko ludzkości (art. 118 a k.k.), stosowania środków masowej zagłady (art. 120 k.k.), wytwarzania, gromadzenia lub obrotu środkami zakazanymi przepisami prawa międzynarodowego lub przepisami ustawy (art. 121 k.k.), stosowania niedopuszczalnych sposobów lub środków walki (art. 122 k.k.), zamachu na życie lub zdrowie jeńców wojennych lub ludności cywilnej (art. 123 k.k.), zamachu na niepodległość, integralność terytorialną lub ustrój konstytucyjny RP (art. 127 k.k.), usunięcia przemocą konstytucyjnego organu RP (art. 128 k.k.), udziału w obcym wywiadzie (art. 130 k.k.), zamachu na życie Prezydenta RP (art. 134 k.k.), zamachu na jednostkę Sił Zbrojnych RP (art. 140 k.k.), zabójstwa (art. 148 k.k.), najcięższego przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu (art. 163 i 166 k.k.), bezprawnego pozbawienia wolności (art. 189 k.k.) oraz uprowadzenia zakładnika (art. 252 k.k.).

Jak wynika z powyższego wyliczenia, ustawodawca, przyznając dziennikarzom prawo do zachowania tajemnicy służącej wolności słowa, uznał, że w pewnych przypadkach inne dobra stoją wyżej w hierarchii od tejże wolności. W odniesieniu do tych najcięższych przestępstw prawodawca, mając wybór między dobrem wymiaru sprawiedliwości a wartością, jaką jest wolność prasy, wybrał dobro wymiaru sprawiedliwości. Ograniczenia w zakresie ochrony tajemnicy dziennikarskiej przewidują również ustawy karnoprocesowe innych państw europejskich²⁷. Należy zauważyć, że ustawodawca

a nie prawo zachowania tajemnicy i nie jest on jej dysponentem, tylko depozytariuszem. Obowiązek dochowania tajemnicy przez dziennikarza ma przy tym charakter bezwzględny.

²⁵ II KK 184/05, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 2, poz. 10.

²⁶ Zob. glosa aprobująca, M. Derlatki, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 3, s. 173; S. Zabłocki, *Problem „samozwolnienia się” dziennikarza z tajemnicy anonimatu*, w: *Reforma prawa karnego. Propozycje i komentarze. Księga pamiątkowa Profesor Barbary Kunickiej-Michalskiej*, Warszawa 2008, s. 464.

²⁷ Zob. szeroko na temat ochrony tajemnicy dziennikarskiej w systemie niemieckim: Z. Brodzisz, *Zakazy dowodowe związane z ochroną tajemnicy dziennikarskiej w polskiej i nie-*

winien uwzględnić w art. 240 k.k. również art. 189 a k.k., dotyczący przestępstwa handlu ludźmi. To wyjątkowo groźne zjawisko, z którym walka jest niezwykle trudna i wymaga stosowania szczególnych środków.

Przesłuchanie dziennikarza zwolnionego z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej następuje na rozprawie z wyłączeniem jawności (art. 181 § 1 k.p.k.). Z przesłuchania świadka obejmującego okoliczności, na które rozciąga się obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej, sporządza się odrębny protokół. Takie protokoły przesłuchań i inne dokumenty oraz przedmioty związane z obowiązkiem zachowania tajemnicy dziennikarskiej przechowywane są w aktach sprawy lub w miejscu przechowywania dowodów rzeczowych, w sposób, który uniemożliwia zapoznanie się z nimi przez osoby nieuprawnione. Każdorazowe udostępnienie protokołów, dokumentów i przedmiotów podlega odnotowaniu w karcie zapoznania się z dokumentem znajdującej się w aktach sprawy²⁸.

Jeżeli chodzi o dokumenty zawierające informacje o faktach objętych tajemnicą dziennikarską, to stosuje się do nich uregulowania zawarte w art. 225 § 1 k.p.k. i art. 226 k.p.k. Przyjmują one szczególną regulację w odniesieniu do pism lub innych dokumentów wydanych lub znalezionych w trakcie przeszukania, gdy osoba, która je wydała czy też u której je zabezpieczono, oświadczy, że są one objęte tajemnicą zawodową. W takim wypadku organ przeprowadzający przeszukanie nie zapoznaje się z ich treścią, tylko opieczętowane takie dokumenty i niezwłocznie przekazuje prokuratorowi lub sądowi, w zależności od tego, czyje postanowienie wykonuje²⁹.

Dokumenty takie, jeżeli istotnie zawierają informacje stanowiące tajemnicę zawodową (czyli także dziennikarską), jako dowody w postępowaniu karnym mogą być wykorzystane jedynie z zachowaniem zakazów i ograniczeń wynikających z art. 180 k.p.k.

Analiza przyjętych w art. 180 § 2–5 k.p.k. uregulowań w zakresie tajemnicy dziennikarskiej prowadzi do konstatacji, że generalnie pozostają one w zgodzie z Konstytucją RP z 1997 roku³⁰ oraz z art. 10 ust. 1

mieckiej procedurze karnej, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 5, s. 121–145.

²⁸ Kwestie te są szczegółowo uregulowane w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 lutego 2012 roku w sprawie sposobu postępowania z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji (Dz.U. z 2012 r., Nr 219).

²⁹ Artykuł 225 § 1 k.p.k.: „Jeżeli kierownik instytucji państwowej lub samorządowej albo też osoba, u której dokonano zatrzymania rzeczy lub u której przeprowadza się przeszukanie, oświadczy, że wydane lub znalezione przy przeszukaniu pismo lub inny dokument zawiera informacje niejawne lub wiadomości objęte tajemnicą zawodową lub inną tajemnicą prawnie chronioną albo ma charakter osobisty, organ przeprowadzający czynność przekazuje niezwłocznie pismo lub inny dokument bez jego odczytania prokuratorowi lub sądowi w opieczętowanym opakowaniu”.

³⁰ Por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 listopada 2004 r., SK 64/03, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór urzędowy. Seria A, 2004, nr 10, poz. 107.

Europejskiej konwencji praw człowieka³¹. Pamiętać jednak należy, że same uregulowania prawne nie spowodują, że w danej konkretnej sprawie zwolnienie z tajemnicy dziennikarskiej odbędzie się w sposób prawidłowy. Ważne jest, aby sądy i organy postępowania przygotowawczego, stosując prawo, respektowały gwarancje płynące z Konwencji i uregulowań k.p.k.

Media stanowią nieodłączną część rzeczywistości, w której egzystuje człowiek. Gwałtowny rozwój wszechobecných środków masowego przekazu, zwłaszcza na przełomie XX i XXI wieku, wpływa na poszczególne jednostki, dając asumpt do kreowania zmian w sferze społecznej, emocjonalnej i intelektualnej. Nie bez znaczenia pozostaje również fakt, że czynniki wpływające na kształtowanie opinii publicznej mają powszechny dostęp do mass mediów. Dziennikarze muszą pamiętać jednak o ust. 2 art. 10 Europejskiej konwencji praw człowieka, stanowiącym między innymi, że korzystanie z wolności prasy podlega ograniczeniu także w ten sposób, że nie może prowadzić do zakłócenia porządku lub przestępstwa, naruszenia dobrego imienia i praw innych osób albo też prowadzić do ujawnienia informacji poufnych lub naruszać powagę i bezstronność władzy sądowej. Dodatkowo wskazać należy, że w procedurze karnej chodzi o odmowę zeznań co do okoliczności, na które rozciąga się obowiązek zachowania tajemnicy dziennikarskiej. Osoby zobowiązane do zachowania tajemnicy są jednak zobligowane do składania zeznań na inne okoliczności³².

Summary

Waivers of journalist source confidentiality in criminal proceedings

This publication presents the issue of releasing a person from the obligation to protect journalist confidentiality by focusing mainly on the legal-procedural aspects of this issue. The author presents the subjective and the objective aspects of journalist confidentiality, the procedures and principles of releasing a person from it as well as the process of giving evidence. In the case of professional confidentiality, the confidentiality release procedures concerning notaries, lawyers, legal advisors, physicians and journalists are excluded from the general principle concerning release from this type of confidentiality. Since the protection of journalist confidentiality goes further than the protection of lawyers, legal advisors or physicians, there are more cases originating in this field.

³¹ Zob. Sanoma Uitgevers B.V. przeciwko Holandii, z 14 września 2010 r., skarga nr 38224/03, „Palestra” 2010, nr 11–12, s. 251 i n.

³² Zob. W. Grzeszczyk, *Szczególny tryb uchylania tajemnicy zawodowej w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 6, s. 123.